

Hyvinvoinnin tekijät – asuinalueen merkitys hyvinvoinnin kokemisessa

Tässä tutkimuksessa tutkittiin asuinalueen merkitystä hyvinvoinnin kokemisessa. Toisin sanoen sitä, miten asuinalue määrittää yksilöiden subjektiivista hyvinvointia eli onnellisuutta. Tutkimus kohdistui Joensuun Rantakylä-Utran alueeseen. Tutkimus osoitti peruspalveluiden, vapaa-ajan mahdollisuuksien ja viheralueiden keskeisen roolin asuinalueen kehittämisessä.

Mitä, miten ja miksi?

Joensuun Rantakylän ja Utran kaupunginosat muodostavat yhdessä toiminnallisen kokonaisuuden. Niiden rakentaminen on aloitettu 1970-80 –luvulla ja erityisesti Rantakylä nojautuu 1970-lukulaiseen lähiöajatteluun. Käytännössä tämä on tarkoittanut monipuolisia julkisia ja yksityisiä palveluita sekä hyvää joukkoliikenteen tarjontaan. Tällä hetkellä Rantakylä-Utran alueella on hie-
man yli 12000 asukasta, mutta väestömäärä on ollut viime aikoina laskeva johtuen ikärakenteen vanhenemisesta ja uudisrakentamisen vähäisyydestä. Kokonaisuudessaan Rantakylä-Utran alueen väestö on monimuotoista, sillä alueella asuu vanhempien ikäryhmien lisäksi nuoria ja ulkomaalais-
taustaisia. Näistä kahdesta kaupunginosasta etenkin Rantakylän yleinen maine on heikko.

Tutkimushanke koostui kolmesta osasta. Ensimmäinen teema kytkeytyi subjektiivisen hyvinvoinnin tematiikkaan, joka samalla oli projektin keskeisin aihepiiri. Keskeisimmät kysymykset tässä osassa olivat: 1) Mitkä tekijät vaikuttavat yksilöiden subjektiiviseen hyvinvointiin? Missä määrin kyseiset tekijät on sidottu määrättyyn asuinalueeseen? 2) Millainen käsitys asukkailla on omasta asuinalueestaan? Mitkä tekijät vaikuttavat asuinalueen arvostukseen? 3) Miten asuinaluetta tulisi kehittää, jotta se palvelisi yksilöiden subjektiivista hyvinvointia? Millaisten toimenpiteiden kautta asuinalueen yleinen arvostus lisääntyisi?

Tutkimushankkeen ensimmäisessä osiossa Rantakylä-Utran asukkailta kerättiin kyselyaineisto vuoden 2014 alussa. Kyselylomake koostui pääsääntöisesti monivalintakysymyksistä. Vastaajien osoitiedot kerättiin yksikertaisella satunnaisotoksella väestörekisterikeskuksesta. Postitus toteutettiin kahdessa vaiheessa siten, että toisella kierroksella lomake lähetettiin heille, jotka eivät olleet vastaan-
neet ensimmäisellä kierroksella. Kaiken kaikkiaan 1500:a potentiaalisesta vastaajasta 557 lähetti täytetyn kyselylomakkeen takaisin, minkä seurauksena vastausprosentiksi muodostui 37,1. Kyselylomakkeen laadinnassa hyödynnettiin aikaisempien kansallisten hyvinvointitutkimusten (esim. elinkeinoelämän valtuuskunnan kansalliset asennetutkimukset) ja tieteellisten kokemuksellista hyvinvointia käsittelevien tutkimusten kysymyksiä (esim. Karvonen ym. 2010; Weckroth 2012; urbaani onni-hanke). Lomakkeen laadinta tehtiin yhteistyössä Joensuun kaupungin kanssa. Kyselylomakkeessa vastaajien oli mahdollista jättää yhteystietonsa, mikäli he halusivat osallistua myöhemmin toteutettavaan haastatteluun. Yhteistietonsa jättäneitä henkilöitä oli 53. Syksyllä 2014 toteutettiin teemahaastattelut 22 yhteistietonsa jättäneelle. Haastattelut kestivät tunnista kahteen tuntiin. Jokainen haastattelu litteroitiin tarkempaa analyysia varten. Kerättyä aineistoa tässä osiossa analysoitiin kvantitatiivisten (MANOVA, pääkomponenttianalyysi, kuvailevat menetelmät) ja kvalitatiivisten menetelmien (sisällönanalyysi) avulla.

Tutkimushankkeen toinen osa käsitteli kaupunkiluonnon kokemisen tapoja. Tämä osio koostui yhdeksästä Rantakylän ja Utran asukkaan teemakävelyhaastattelusta ja sen lisäksi siinä hyödynnettiin hankkeen kyselylomakeaineistoa. Kerättyä aineistoa analysoitiin sisällönanalyysin, useampisuuntaisen varianssianalyysin ja Kruskal-Wallis testin avulla.

Kolmannessa osiossa tarkasteltiin Joensuun Rantakylän imagoa sanomalehti Karjalaisen pohjalta. Tässä yhteydessä keskityttiin siihen, millaista imagoa lehdessä tuotetaan Rantakylästä. Kolmas osio sisälsi Rantakylää käsittelevät sanomalehti Karjalaisessa ilmestyneet kirjoitukset vuosilta 1993, 2003 ja 2013. Näissä kolmen vuosikerran lehdissä Rantakylä mainittiin kaiken kaikkiaan 628 artikkelissa. Kerätty aineisto analysoitiin diskurssianalyysin avulla.

Keskeisimmät tulokset

Tutkimushankkeessa nousi esille rantakyläläisten ja utralaisten onnellisuus. Vastausten keskiarvoksi saatiin 7,98 asteikolla 0–10 (0 = onneton, 10 = onnellinen). Vastaajat olivat myös tyytyväisiä Rantakylään ja Utraan asuinalueina. Tyytyväisyyttä koskevien arvioiden keskiarvo oli 8,00 asteikolla 0–10 (0 = tyytymätön, 10 = tyytyväinen). Näin ollen ajoittain vallalla oleva käsitys kyseisten asuinalueiden ”huonoudesta” ei ainakaan asukkaiden omien näkemysten osalta pidä paikkaansa. Myös erikseen tehdyissä teemahaastatteluissa kävi ilmi, ettei Rantakylä-Utra kokonaisuutena ole niin huono kuin yleiset mielikuvat väittävät. Asuinalueeseen liittyvistä piirteistä nousi esille seitsemän onnellisuuteen vaikuttavaa tekijää (asteikolla 1–5, 1 = ei lainkaan tärkeä, 5 = erittäin tärkeä): peruspalvelut (3,75), vapaa-ajan mahdollisuudet (3,70), avoimuus (3,40), ympäristölliset ominaisuudet (3,39), sosiaalisuus (3,06), lapsiperhepalvelut (2,53), osallistuminen (2,48). Näiden lisäksi asukkaat nostivat yksittäisinä muuttujina keskeiseen asemaan asuinalueen rauhallisuuden (4,18) ja turvallisuuden (4,16). Yksilöiden ikä, elämänvaihe, sukupuoli vaikuttivat keskeisellä tavalla siihen, mitkä asuinalueen piirteet olivat tärkeitä onnellisuuden kokemiseen. Esimerkiksi peruspalveluiden rooli korostui ihmisten ikääntyessä, kun taas lapsiperhepalvelut olivat merkittäviä lapsiperheille. Tätä taustaa vasten oli oleellista nähdä, että asukkaille oli tärkeätä asuinalueen toimivuus ja peruspalvelut.

Tämä tuli myös esille siinä, mitkä asiat nousivat esille asuinalueen valintaan vaikuttavina ja arvostusta lisäävinä tekijöinä. Kyselylomakkeeseen vastanneet ilmoittivat viideksi tärkeimmäksi asuinalueensa valintaan vaikuttaneeksi tekijäksi hyvän asuntojen ja asuinympäristön hinta-laatu-suhteen, hyvät ulkoilu- ja liikuntamahdollisuudet, luonnonläheisyyden, alueen rauhallisuuden ja hyvät jalkankulku- ja pyörätiet. Viisi keskeisintä asuinalueen arvostusta lisäävää tekijää olivat vastaajien mielestä terveydenhuollon parantaminen, viheralueiden ja puistojen kunnon parantaminen, asuinalueen turvallisuuden parantaminen, asuntojen/talojen peruskorjaus ja harrastusmahdollisuuksien parantaminen.

Tutkimushankkeen toisessa osiossa haastatellut ja kyselylomakkeeseen vastanneet kokivat asuinalueen kaupunkiluonnon vähintään kohtalaisen tärkeäksi hyvinvointinsa, onnellisuutensa ja asumisviihtyvyyden kannalta. Pielisjoen rannat ja Utran saaret nousivat haastatteluissa esiin merkittävinä kaupunkiluontokohteina, joiden toivottiin säilyvän rakentamattomina virkistysalueina. Mieluisimpia kaupunkiluontoalueita olivat luonnontilaiset tai luonnontilaisilta vaikuttavat kaupunkimetsät ja ranta-alueet, ja kaupungin toivottiin pidättäytyvän hakkuista kaupunkimetsissä. Kaupunkiluontoalueet koettiin rentoutumisen, rauhoittumisen, virkistäytymisen ja liikkumisen paikoiksi. Osalle haastatelluista kaupunkiluontoalueet toimivat pakopaikkana sosiaalisuuden vaatimuksilta, osalle tärkeää oli sosiaalinen kanssakäyminen kaupunkiluontoalueilla oleiltaessa ja liikuttaessa.

Kaupunkiluonnossa sijaitsevat ulkoilumahdollisuudet olivat tutkimushenkilöille tärkeitä ja niiden toivottiin sijaitsevan lähellä kotia, jotta ulkoilemaan olisi helppo lähteä. Rantakylää ja Utraa pidettiin luonnonläheisinä asuinalueina, joilla on riittävästi kaupunkiluontoa ja ulkoilu- ja virkistysalueita, kunhan niiden määrää ei vähennetä nykyisestä. Puistoihin ja viheralueisiin oltiin jokseenkin tyytyväisiä, mutta niiden kunnon parantamisen nähtiin lisäävän jonkin verran asuinalueiden arvostusta. Luonto- ja ulkoilualueiden hoitoon oltiin kuitenkin pääsääntöisesti tyytyväisiä. Kaupunkiluontoalueilla oleskelu ja liikkuminen koettiin fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia kohentavana. Monipuolisilla kaupunkiluontoalueilla voidaan tavoittaa erilaisista luontoalueista nauttivat kaupunkilaiset ja siten tukea asukkaiden hyvinvointia.

Kyselylomakkeeseen vastanneet olivat melko tyytyväisiä asuinalueensa ulkoilu- ja virkistysmahdollisuuksiin ja viheralueiden kunnossapitoon. Myös haastatellut olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä ulkoilualueiden ja – reittien hoitoon ja toivoivat kunnossapidon jatkuvan samantasoisena. Erityisesti ikääntyneille ulkoilureittien kunnossapito oli tärkeää ja edellytys sille, että ulkoilemaan tulee lähdettyä.

Haastateltujen mielestä asuinalueet olivat tällä hetkellä luonnonläheisiä, mutta haastatteluissa nousi esiin huoli täydennysrakentamisen ja muiden maankäyttömuotojen vaikutuksista kaupunkiluontoalueisiin. Pielisjoen ranta-alueita pidettiin erityisen tärkeinä luontoalueina, joiden toivottiin säilyvän rakentamattomina ja kaikkien kaupunkilaisten saavutettavissa olevina virkistysalueina. Metsä- ja jokialueisiin liittyivät rauhoittuminen ja vapaa-ajan liikunta. Sekä haastatellut että kyselylomakkeeseen vastanneet kokivat Rantakylässä ja Utrassa olevan riittävästi ulkoilu- ja virkistysmahdollisuuksia ja kaupunkiluontoalueiden koettiin olevan riittävän lähellä. Kaupunkiluonnon läheisyydellä he tarkoittivat nimenomaan yhtenäisen kaupunkiluontoalueen läheisyyttä. Kyselylomakkeeseen vastanneet kokivat luonnonläheisyyden, asuinalueen puistojen ja viheralueiden läheisyyden ja asuinalueen ulkoilu- ja virkistysmahdollisuuksien vaikuttavan onnellisuuteensa myönteisesti.

Tutkimushankkeen kolmannessa osiossa nousi esille kuusi Rantakylää määrittävää diskurssia: Vaarallisuuden diskurssi, Kurjuusdiskurssi, Perhediskurssi, Viihtyvyyden diskurssi, Tavallisuuden diskurssi ja Kehitysdiskurssi. Nimet kuvastivat sitä tarkoitusta, mikä kullakin diskurssilla oli Rantakylän määrittelyssä. Kaiken kaikkiaan Rantakylän imago näyttäytyi huonona sanomalehti Karjalaisen kirjoittelussa, vaikka uutisista ei noussut mitään erityisen voimakasta kannanottoa. Vastakkaisista diskursseista huolimatta päällimmäiseksi jäi mielikuva huonosta Rantakylästä.

Suhde asuinalueiden kehittämiseen

Lähtökohtaisesti tutkimushanke toi esille onnellisuuden kytkeytymisen asuinalueen piirteisiin ja sitä myöten ponnahduslaudan asuinalueen kehittämiseen. Ensimmäinen huomio koskee sitä, millaisten tekijöiden kautta asuinalueita, kuten Rantakylä-Utraa kehitetään. Kuten tässä tutkimushankkeessa tuli ilmi, peruspalveluilla oli keskinen merkitys ihmisten subjektiiviseen hyvinvointiin. Monet muut tutkimukset ovat myös päätyneet samankaltaisiin johtopäätöksiin (esim. Florida 2008; Olsson ym. 2013). Näin ollen paikallispolitiikan tehtävänä on keskittyä asuinalueilla ensisijaisesti peruspalveluiden ja –tehtävien turvaamiseen. Ihmiset arvostavat omalla asuinalueillaan onnellisuutensa suhteen eniten rauhallisuutta, turvallisuutta, palvelujen läheisyyttä, toimivaa terveydenhuoltoa ja vapaa-ajan vietto mahdollisuuksia. Toiseksi, olennaista on huomioida väestön moninaisuus. Esimerkiksi Rantakylä-Utran asuinalueella asuu tällä hetkellä monen ikäisiä sekä taustoiltaan ja elämäntilanteeltaan poikkeavia ryhmiä. Tästä johtuen voidaan puhua ympäristön tarjoamista potentiaalisista resurs-

seista, joiden olemassaolo itsessään vaikuttaa yksilöiden onnellisuuteen (Sen 1985; Kyttä ym 2009). Siksi siis keskeistä ei ole näiden asuinalueiden mahdollisuuksien käyttö tai käyttöaste vaan pikemminkin niiden olemassaolo. Esimerkiksi toimiva terveydenhuolto tai julkiset liikenneyhteydet voivat olla tärkeitä tekijöitä viihtyvyyden kannalta myös heille, jotka eivät niitä vielä joudu käyttämään. Saatuja tuloksia on käytetty apuna muun muassa Rantakylän hyvinvointiaseman suunnittelussa.

Toinen laajempi tutkimushankkeesta saatu huomio yhdistyy kaupunkiluontoon ja viheralueisiin. Monille asukkaille luonto- ja viheralueet olivat keskiössä arjen hyvinvoinnin kannalta. Samalla monella heistä oli myös huoli täydennysrakentamisen ja muiden maankäyttömuotojen vaikutuksista viheralueisiin. Tämän kaltaiset huomiot ovat oleellisia kaupunkisuunnittelussa ja alueiden käytön suunnittelussa. Kaupunkiluontoa koskevan tutkimusosion tulokset nostivatkin esille pitkän aikavälin vaikutuksia, jotka voidaan jakaa paikallisiin ja yhteiskunnallisiin vaikutuksiin. Paikalliset vaikutukset Joensuussa kytkeytyvät viherkaavan suunnitteluun, johon tutkimustieto antaa työvälineitä. Laajemmat yhteiskunnalliset vaikutukset sitä vastoin liittyivät yleiseen kaupunkisuunnittelun ilmapiiiriin. Tutkimustieto kaupunkiluonnon kokemisesta ja hyvinvointihyödyistä lisää tietoisuutta kaupunkiluonnon kulttuuri- ja virkistysarvosta. Kaupunkiluontoalueita voidaan siten kehittää paremmin kaupunkilaisten tarpeita vastaaviksi.

Kolmas tutkimushankkeesta saatu laajempi huomio kohdistuu paikallisen uutisoinnin ja osittain sen kautta muodostuvan mielikuvan vuorovaikutteiseen suhteeseen. Kysymys siitä, millaisena muut näkevät asuinalueen ja millainen maine sille syntyy, on usein seurausta toisen käden tietolähteistä. Tässä yhteydessä kyse oli paikallisen median roolista Rantakylän imagon muokkaajana. Tutkimushankkeessa kävi ilmi, että paikalliset asukkaat pitivät ristiriitaisena ihmisten negatiivista käsitystä Rantakylästä ja Utrasta suhteessa heidän omaan, päinvastaiseen näkemykseensä. Näin ollen asuinalueen huono maine voi usein olla osittain virheellinen siihen arkipäiväiseen todellisuuteen, jossa ihmiset ympäristössään elävät.

Vaikka tämä tutkimushanke tässä muodossa päättyy, jatkuu hankkeessa esiin nousseet teemat ainakin kahdessa muodossa. Ensinnäkin, tutkimushankkeessa töissä ollut FM Merja Maukonen tarkastelee väitöskirjatutkimuksessa kaupunkiluonnon merkitystä kaupunkilaisille kokemuksellisesta näkökulmasta. Väitöstutkimuksen teema sai alkunsa hankkeen aikana ja on suoraa jatketta hänen tekemälleen Pro Gradu – tutkielmalle. Maukonen käsittelee kaupunkiluonnon kokemuksellisuutta hyödynnäen ympäristöpsykologista lähestymistapaa ja ympäristöesteettistä näkökulmaa. Tutkimus asemoituu kaupunkimaantieteeseen, yksilötason merkityksenantoon ja hyvinvointiin, yksilön ja ympäristön väliseen vuorovaikutukseen sekä paikallistason alueelliseen kehittämiseen. Tutkimus toteutetaan Joensuussa.

Toiseksi, tutkimushanke kytkeytyi loppuvaiheessa vahvasti Professori Ari Lehtisen vetämään ja YTT Ilkka Pyyn alulle laittamaan tutkimusprojektiin ”Symmetrinen kaupunki ja yhdyskuntasuunnittelu”. Tutkimusprojektia rahoittaa Kunnallisalan kehittämissäätiö (ks. lisää Polemiikki 3/2015, 18–20, 22–23). Hankkeessa selvitetään (tapaustudkimuksen avulla) Joensuun keskustan ja sen vaikutusalueiden asemaa aluekehittämisessä sekä kaupungin hallinnon ja asukkaiden, myös asukastoituminnan, vuorovaikutteisuutta. Näiden lisäksi symmetrian haasteita tarkastellaan myös kaupunkikulttuuriseen yhteistyöhön ja eriytymiseen keskittyen. Tarkoituksensa on selvittää muun muassa, millaisia uhkia ja mahdollisuuksia Joensuun kulttuurikehittämiseen on kertynyt niin kaupunkirakenteellisessa, -toiminnallisessa kuin -kuvallisessakin katsannossa. Hankkeen yhtenä kohdealueista on Joensuun Rantakylä.

Lähteet

Florida, Richard (2008). *Who's Your City? How the Creative Economy Is Making Where to Live the Most Important Decision of Your Life*. Basic Books, New York.

Karvonen, Sakari, Kauppinen, Timo M. & Katja Ilmarinen (2010). Koetun hyvinvoinnin erot ja kehitys asuinpaikan mukaan. Teoksessa Vaarama, Marja, Moisio, Pasi & Sakari Karvonen (toim.): *Suomalaisten hyvinvointi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos*, Helsinki.

Kyttä, Marketta. Kahila, Maarit, & Timo Heikkinen (2009). Elinympäristön laadun kytkeytyminen eheyttämiseen. In Sairinen, Rauno (toim.): *Yhdyskuntarakenteen eheyttäminen ja elinympäristön laatu*. Espoo: Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 96.

Sen, Amartya (1985). *Commodities and capabilities*. Amsterdam: North-Holland.

Olsson, Lars, E., Gärling, Tommy. & Ettema, Dick, Friman, Margareta & Satoshi Fujii (2013). Happiness and satisfaction with work commute. *Social Indicators Research* 111:1, 255–263

Weckroth, Mikko (2012). Subjective wellbeing and happiness inside a city region – urban villages and gated communities. Paper presented at Regional Studies Association Global Conference 2012, China 24.–26.6 2012

Lisätietoja

yhteyshenkilö:
FT Jussi Semi,
Itä-Suomen yliopisto,
Historia- ja maantieteiden laitos
PL 111, 80101 Joensuu
puh. +358503728380
jussi.semi@uef.fi

facebook: https://www.facebook.com/hyvinvoinnintekijat/timeline?ref=page_internal

Polemiikki 3/2015

Semi, Jussi (tulossa). Happiness and affordances: What can a neighbourhood afford. (artikkeli)

Semi, Jussi (tulossa). Osallistuva politiikka asuinalueen kehittämisessä (työnimi). (artikkeli)

Maukonen, Merja (2018?). Kokemuksellinen kaupunkiluonto eri vuodenaikoina. (väitöskirja)

Maukonen, Merja (2014). Liikuttaako luonto? Asuinalueen kaupunkiluonnon ja kaupunkiluonnossa liikkumisen merkitys hyvinvoinnille. Pro Gradu -tutkielma.
http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20140620/

Kaartinen, Miia (2015). Asuinalueen imago ja mielikuvat: Joensuun Rantakylän diskurssit sanomalehti Karjalaisessa. Pro Gradu -tutkielma. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20150696/